

Izvirni znanstveni članek (1.01)
Bogoslovni vestnik 75 (2015) 1, 129—142
 UDK: 322:272(497.4)
 Besedilo prejeto: 2/2015; sprejeto: 3/2015

Rok Mibelič

Posebej o pravnem statusu katoliške Cerkve v Sloveniji

Povzetek: V prispevku je prikazano vprašanje pravne osebnosti katoliške Cerkve skozi prizmo mednarodnega, ustavnega, zakonskega in podzakonskega razvoja v slovenski zakonodaji. Če naj zaobjamemo ves miselni tok in razumevanje pravnega statusa katoliške Cerkve v Republiki Sloveniji, ne moremo mimo tega, da upoštevamo tako simbolno kakor pravno prepletenost razmerja med Cerkvijo in državo. Ustava Republike Slovenije namreč določa, da se za verske skupnosti zahteva takšna pravnoorganizacijska oblika, ki zadosti temeljni človekovi pravici do svobode vesti in upošteva avtonomno notranjo strukturo, se pravi: njeno avtonomijo kot temeljno ustavno načelo. Statusna oblika verskih skupnosti, kakor jo določa slovenski pravni red, pa je oblikovana tako, da v prvi vrsti varuje skupne lastnosti verskih skupnosti, ne pa razlik med njimi. Dolžnosti slovenskega zakonodajalca so velike, še večje pa so dolžnosti pravne vede, da oblikuje takšno pravno varnost Cerkva in verskih skupnosti, ki njihovega razločevanja ne omejuje samo na načelno pravni ravni, ampak tudi na stvarni ravni, to pa vključuje pravno diferenciacijo pravne subjektivitete verskih skupnosti.

Ključne besede: katoliška Cerkev, pravna oseba, javnopravna subjektiviteta, zasebnopravna subjektiviteta, subjekt mednarodnega prava, Sveti sedež, *sui generis*

Abstract: **On the Legal Status of the Catholic Church in Slovenia**

The article discusses the issue of legal personhood of the Catholic Church through the prism of the development of international, constitutional, statutory and regulative legislation in Slovenia. In order to examine the entire thought process and understanding of the legal status of the Catholic Church in the Republic of Slovenia, one needs to consider the interweaving of the legal and symbolic relationships between the Church and state. The Constitution of the Republic of Slovenia requires the kind of legal organizational structure on the part of the state in relation to the religious communities such that the fundamental human right to freedom of conscience and the autonomy of each religious community are sufficiently respected and protected. The current Slovenian legal order has formulated the status of religious communities to primarily protect the common characteristics of religious communities rather than the differences between them. The Slovenian legislature and even more so the legal sciences have the duty to develop such legal protection of churches and religious communities that their differentiation is not limited to the level of

legal principles but is extended to the level of matters, which includes legal differentiation of legal personhoods of religious communities.

Key words: Catholic Church, legal person, public-law subjectivity, private-law subjectivity, subject of international law, the Holy See, *sui generis*.

1. Uvod

V slovenski zakonodaji Zakon o verski svobodi (v nadaljevanju ZVS) določa, da so registrirane Cerkve in druge verske skupnosti pravne osebe zasebnega prava. Pravico do pridobitve pravne osebnosti pa imajo tudi njihovi sestavni deli (ZVS, 6). Sporazum med RS in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih (v nadaljevanju BHSPV) je o pravnem položaju katoliške Cerkve (v nadaljevanju KC) zadržan, saj določa le, da je KC pravna oseba (BHSPV, 2). Na videz diplomatska opredelitev je v resnici pravna pomanjkljivost, saj pušča odprto temeljno pravno vprašanje, ki naj bi ga reševala omenjena mednarodna pogodba, to je diferenciacijo oziroma nadgradnjo enotnega pravnega statusa verskih skupnosti. Utemeljitev za navedeno opredelitev najdemo pri številnih avtorjih, pa tudi v temeljnem načelu slovenske ustave, v načelu ločenosti države in verske skupnosti namreč, ker verske skupnosti brez javnega pooblastila ne morejo opravljati javnih funkcij, katerih nosilec je, na primer, država kot pravni subjekt javnega prava. Glede na primerjalnopравни prikaz je očitno, da teorija in praksa zasebnopravne subjektivitete Cerkva in verskih skupnosti ne postavljata kot *conditio sine qua non* načela ločitve države in verske skupnosti. Nasprotno, večina držav, v katerih je uveljavljeno načelo ločitve države in verskih skupnosti, pozna diferenciacijo pravne subjektivitete verskih skupnosti. Javno pravo izjemoma dopušča tudi tako imenovane *sui generis* pravne osebe, ki jih za posebne naloge ustanovi država in imajo nekatere statusne značilnosti. Če država zaradi javne koristi, tradicije ali kakega drugega razloga podeli posameznim Cerkvam in verskim skupnostim javnopravno subjektiviteto, je treba poudariti, da jim ne gredo vse naštetje pravice, saj je ob navedenem treba upoštevati tudi načelo laičnosti države in svobodo Cerkve, torej načelo ločitve države in Cerkve. Država s podelitvijo javnopravnega statusa predvsem poudari, da prizna neki določeni Cerkvi poseben zgodovinski in družbeni položaj v državi v smislu pozitivne ločitve med državo in Cerkvijo.

2. Pravna oseba v Zakoniku cerkvenega prava

S stališča civilnega prava je pravo Cerkve, ki ga predstavlja Zakonik cerkvenega prava (v nadaljevanju ZCP), povsem samostojno in ga ni mogoče uvrstiti niti pod javno niti pod zasebno pravo. Obsega norme, s katerimi ureja razmerje Cerkve in njenih članov in razmerje članov med seboj.¹ Zato je cerkveno pravo, *ius canonicum*, avtonomno pravo.

¹ Naglič (2013, 85–95) opisuje iz vidika verske dejavnosti analizo državnih in izbranih avtonomnih pravnih virov verskih skupnosti, ki so bistveno oblikovale kulturo slovenskega prostora. Na tej podlagi identificira področja neusklenosti kot kritična za sedanje in za prihodnje odnose med državo in verskimi organizacijami.

ZCP o *osebah* podrobneje spregovori v prvi knjigi (*De normis generalibus*), natančneje v 6. poglavju, v katerem opredeljuje cerkvenopravni položaj *fizičnih oseb* in posebej področje *pravnih oseb*.² Po normah cerkvenega prava označujemo pod pojmom Cerkev katerokoli javnopravno osebo v Cerkvi (*persona iuridica publica*), ki deluje v skladu z nameni in poslanstvom Cerkve (ZCP 1999, kan. 1258).

ZCP pozna in ločuje tako *fizične* (*de personis physicis*) kakor *pravne* (*de personis iuridicis*) osebe. Za pravne osebe uporabljata dva izraza: *persona iuridica* in *persona moralis*. Izraz *persona iuridica* označuje pravne osebe, ki so v skladu s svojo naravo nosilke dolžnosti in pravic po cerkvenem pravu (kan. 113, 2). Izraz *persona moralis ex ipsa ordinatione divina* pa uporablja za imenovanje KC in apostolskega sedeža (kan. 113, 1). KC kot enotno in avtonomno telo predstavlja na temelju apostolov in cerkvenih očetov *Corpo mistico di Cristo* – skrivnostno Kristusovo telo (C 7). V doktrini je treba tudi razločevati apostolski sedež, ki ne označuje le *officium Romani Pontificis*, ampak kot pravno osebo po božji ureditvi tudi rimskega papeža, državno tajništvo, svet za javne zadeve Cerkve in druge ustanove rimske kurije (kan. 361). Drugače lahko rečemo tudi tako, da je KC kot pravna oseba *persona moralis* in ne *persona iuridica*, pravna oseba po sami božji ureditvi, to pa pomeni, da je njene temeljne pravne strukture določil ustanovitelj Kristus in so zato izvzete iz pristojnosti človeške oblasti. Kot pravna oseba zato KC nastopa kot institucionalna in ne kot teritorialna korporacija.

Pravne osebe so v cerkvenem pravu *skupnost oseb* (*universitas personarum*), ki jo lahko imenujemo tudi korporacija, in *skupnost stvari* (*universitas rerum*) ali samostojna ustanova (kan. 115, 1). Predstavljajo javnopravne osebe (*personae iuridicae publicae*), ki jih ustanovi pristojna cerkvena oblast in v imenu Cerkve opravljajo prav njim zaupano službo v javni blagor, medtem ko so preostale pravne osebe zasebnopravne osebe (*personae iuridicae privatae*). Vsaka javnopravna oseba, imenovana *skupnost oseb*, se lahko ustanovi, če jo sestavljajo vsaj tri osebe, ki določajo njeno delovanje po določbi prava in statuta in skupaj sprejemajo odločitve in uveljavljajo svojo voljo po večini glasov (kan. 115, 2). Nadalje cerkveno pravo natančneje določa tudi vsa zborna opravila za imenovane pravne osebe, če pravo ali statut ne določa česa drugega (kan. 119). Javnopravna oseba, imenovana skupnost stvari ali ustanova, pa je sestavljena iz dobrin ali stvari (duhovnih ali stvarnih) in jo po določbi prava in statuta upravlja ena ali več fizičnih oseb (kan. 115, 3). Javnopravnim osebam se status njihove osebnosti podeli po samem pravu ali s posebnim odlokom pristojne oblasti. Zasebnopravne osebe pridobijo svojo osebnost s posebnim odlokom pristojne oblasti (kan. 116, 2). Javnopravne osebe v Cerkvi, ki jim je dodeljena ta osebnost, z odlokom pristojne cerkvene oblasti ali po samem zakonu opravljajo službo v javni blagor oziroma namen in poslanstvo Cerkve.³

² Podrobno o pravnih osebah v Cerkvi in v Zakoniku cerkvenega prava spregovori García (2006, 387–436; Brkan 1997, 196–218).

³ Med *ipso iure* javnopravne osebe uvrščamo delne Cerkve (ZCP 1999, kan. 373), cerkvene pokrajine (kan. 432, 2), škofovske konference (kan. 449, 2), župnije (kan. 515, 3), semenišča (kan. 238, 1), ustanove, province in redovne hiše (kan. 634, 1). Javnopravne osebe, ki lahko dobijo javnopravno osebnost z

Ugotovimo lahko, da je bistvena ločnica oziroma meja med javno- in zasebno-pravno osebo v cerkvenem pravu končni namen same pravne osebe. Javni blagor v imenu Cerkve, ki označuje posamezno ustanovo oziroma institucijo *ipso iure*, zaznamuje javnopravni status. Seveda javni blagor ne izključuje zasebnopravne osebe, čeprav je v večji meri značilnost zasebnopravne osebe, da deluje v svojem imenu in je v izključni pristojnosti svojih članov. Končno razlikovanje med javno- in zasebnopravno osebo izraža in izkazuje različna načina uresničitve poslanstva Cerkve. Javnopravna narava zaznamuje institucionalno odgovornost Cerkve, predvsem v njeni notranji strukturi in hierarhiji, pri pospeševanju reda in miru, ali kakor to imenujejo juristi: *credo socialis*, zasebna narava pa zaznamuje vse vernike v univerzalnem načelu svetosti oziroma skupne blaginje, *bonum commune*.

3. Pravni položaj katoliške Cerkve v Republiki Sloveniji

Slovenski pravni red pravni položaj verskih skupnosti neposredno sodoloča z vrsto zakonov z najrazličnejših pravnih področij, ki v svojih določbah izrecno omenjajo verske skupnosti ali kako drugače varujejo svobodo veroizpovedi. Tesna prepletenost, vsebinska soodvisnost in povezanost pravnih aktov, ki zadevajo ustavno varstvo verskih in svetovnonazorskih prepričanj, zahtevajo odgovor na vprašanje, kako v metodološkem smislu upoštevati navedena razmerja. Za slovenski prostor pa velja upoštevati tudi močni vpliv prejšnjega političnega sistema.

URS v 7. členu⁴ določa tri načela, ki opredeljujejo pravni položaj verskih skupnosti v RS: *načelo o ločenosti države in verskih skupnosti*, *načelo svobodnega delovanja verskih skupnosti* in *načelo enakopravnosti verskih skupnosti* (Naglič 2010, 491–492). Osnovno izhodišče obravnavane teme, pravnega položaja KC v slovenskem pravnem redu, je treba zajeti in obravnavati prek celovite eksegeze pravnih predpisov in celovite miselne poti simbolnega razmerja, ki sta ga in ga od nastanka nove države razvijata Cerkev in država. Ugotovimo lahko, da na obeh straneh zaznamo prizadevanja za oblikovanje ureditve razmerij in spoštovanja demokratičnih načel, pa tudi uveljavljanje zgolj političnih interesov ene od institucij.

odlokom pristojne oblasti, so cerkvene regije (kan. 433, 2), katoliške univerze (kan. 807), konference višjih predstojnikov (kan. 709), cerkvene univerze in fakultete (kan. 815–817), javna združenja vernikov (kan. 301, 3; 313) in samostojne pobožne ustanove (kan. 1303, 1).

⁴ Pri razumevanju tega člena je treba upoštevati, da URS ne vsebuje več določbe, da je izpovedovanje vere zasebna stvar, kakor je bilo to v ustavi nekdanje Jugoslavije in Socialistične Republike Slovenije kot njene federalne enote (Ustava SFRJ, 174. člen, iz leta 1974 in Ustava SRS, 229. člen).

3.1 Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Socialistični Republiki Sloveniji⁵

V samostojno Slovenijo smo vstopili s tedaj veljavnim Zakonom o pravnem položaju verskih skupnosti (v nadaljevanju ZPPVS),⁶ ki po svoji omejujoči naravi in fragmentarnosti in po obravnavanih temah priča o neki drugi družbi in o nekem drugem času. Obenem pa odseva tudi svoj osnovni paradoks. Med njegovo veljavnostjo, od leta 1976 do leta 2007, smo v odnosih med državo in verskimi skupnostmi opustili mnogo ravnanj, ki jih je predvideval zakon, in storili številna dejanja, ki so preseгла njegova določila. Tako so na primer verske skupnosti našle svoje mesto v javnem življenju, čeprav je zakon izpovedovanje vere razglašal za človekovo zasebno stvar. Do konca njegove veljavnosti pa so se izoblikovale prav vse potrebne pravice in družbeni položaj verskih skupnosti, kakor jih poznamo danes, čeprav je zakon določal linearno enakost verskih skupnosti, ki niso mogle imeti posebnih prednosti, privilegijev ali posebnega varstva (Lesjak in Lekić 2013, 155). Novonastajajoča slovenska država se je v srečanjih z verskimi skupnostmi velikokrat ravnala po višjih in širših ustavnih načelih, ki govorijo o veri ali verskih skupnostih, in se o konkretnih vprašanih bolj kakor za oblikovanje posebnega pravila raje odločila za ravnanje po zgledu primerljivih organizacij in procesov v širši družbi. Obveljala je obvezna prijava delovanja verskih skupnosti, čeprav takratni zakon ni opredeljeval ne pojma verska skupnost in ne postopka prijave njenega delovanja državnemu organu. Državni organ pa neprijavljenih ni niti iskal niti kaznoval. Država je le vzela na znanje trditev prijavljajoče se skupine, da je religijska, in od nje zahtevala zgolj osnovne atribute pravne osebnosti: seznam s podatki o ustanoviteljih, ime, naslov sedeža, imenovanje zastopnika in predložitev pravi delovanja. Zakon, ki je bil izdan v drugačnem ustavnopravnem sistemu, je bil z vidika družbenega razvoja zastarel in v nekaterih točkah neusklajen z ustavo nove države in z novim ustavnopravnim sistemom (Šturm 2002, 65).

Pravno subjektiviteto verskih skupnosti je definiral kot *pravno osebo po civilnem pravu*, to lastnost pa je verska skupnost lahko pridobila s prijavo Komisiji SRS za odnose z verskimi skupnostmi (danes poznana kot Urad za verske skupnosti). Takrat avtohtone in novonastajajoče ter intendirane religijske skupine se za prijavo (registracijo) niso odločale zato, da bi izkoristile kak poseben položaj ali posebne pravice, ampak da bi si pridobile pravno osebnost na podlagi svojega verskega in

⁵ Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, ki ga je sprejela Skupščina Socialistične Republike Slovenije, je bil objavljen v Uradnem listu SRS, št. 15/76. Z njegovo uveljavitvijo so se na območju RS prenehale uporabljati določbe zveznega Temeljnega zakona o pravnem položaju verskih skupnosti in prenehala je veljati republiška Uredba za izvrševanje zakona o pravnem položaju verskih skupnosti. Z uveljavitvijo Zakona o verski svobodi (Uradni list RS, št. 14/07) so prenehale veljati določbe Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, razen določb 20. člena, ki so ostale v veljavi.

⁶ Zakonska ureditev pravnega položaja verskih skupnosti v ZPPVS je bila skromna. Zakon je bil izdan v povsem drugačnem ustavnopravnem sistemu in je izhajal iz načela, da je prepovedano vse, kar ni izrecno dovoljeno. ZPPVS je bil dvakrat spremenjen oziroma dopolnjen: leta 1986 so bile v zakonu dopolnjene kazenske določbe, leta 1991 pa so bile vnesene pomembne vsebinske spremembe, ki so Sloveniji prvič omogočile ustanavljanje in delovanje konfesionalnih zasebnih šol.

duhovnega prepričanja. Pridobljena pravna subjektiviteta in takratni pravni okvir sta za KC v prihodnjih letih zagotavljala minimalno podlago za sporazumevanje z državo in končno tudi za ratifikacijo Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravih vprašanjih,⁷ ki po naravi določil KC zagotavlja nekatere nedotakljive pravice in izključne pristojnosti Cerkve oziroma Svetega sedeža. Država se je s sporazumom (samo)omejila, KC pa je dobila mednarodnopravni dokument za utrjevanje svoje nedotakljivosti. Podpisani sporazum daje KC nekoliko stabilnejši položaj v smislu neodvisnosti od vsakršne politične oblasti.

3.2 Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravih vprašanjih

Do vprašanja pravne osebe KC v RS je omenjeni sporazum BHSPV na videz zadržan, določa namreč, da je KC pravna oseba (BHSPV, 2). Prav tako priznava pravno osebnost vseh teritorialnih in personalnih cerkvenih institucij s sedežem v RS, ki imajo to osebnost po normah kanonskega prava (2). Nekoliko ponesrečeni izraz in pojem *priznanje* zahtevata že na samem začetku potrebno interpretacijo. Zakon ne definira, da je KC pravna oseba, ampak da RS *priznava* pravno osebnost KC, to pa odseva povsem drugačno formulacijo, kakor jo definira ZPPVS, ki verskim skupnostim in njihovim ustreznim organom dodeljuje *pravno osebo po civilnem pravu*. Ne le da na tem mestu sporazum BHSPV eksaktno ne opredeli, ali je to pravna oseba zasebnega ali javnega prava, temveč tudi ne določa, kateri je tisti cerkveni subjekt, ki mu Slovenija to pravno subjektiviteto priznava. Če BHSPV v prvem členu omenja KC, je bolj ali manj jasno, da sporazum na tem mestu misli na vesoljno KC. ZPPVS priznava pravno osebnost vsem verskim skupnostim (in njihovim ustreznim organom). Govorimo o zakonu iz časa, ko naš pravni red sploh ni priznaval dihotomije javno – zasebno pravo. Pravni red je pravne osebe ločil na družbene pravne osebe in na zasebne pravne (civilne) osebe. Razlika pa ni samo terminološka, ampak je vezana na takratni dominantni pojem družbene lastnine, zato so tudi gospodarske organizacije sodile med državne pravne osebe. Po spremembi pravnega sistema so nekdanje zasebne pravne osebe avtomatično uvrščene v pravne osebe zasebnega prava.

Med podpisom in ratifikacijo BHSPV je Ustavno sodišče Republike Slovenije (v nadaljevanju USRS) presojalo njegovo ustavnost – v zvezi s tem je vlada med drugim navedla pomisleke zoper njegov 2. člen (natančneje: zoper BHSPV, 2/2). Do-

⁷ Sporazum je bil podpisan v Ljubljani dne 14. 12. 2001, Državni zbor Republike Slovenije pa je Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravih vprašanjih sprejel dne 28. 1. 2004 (Uradni list RS – MP, št. 4/04). Dne 19. 11. 2003 je USRS dalo predhodno mnenje o ustavnosti omenjenega sporazuma (Rm-1/02-21, Uradni list RS, št. 118/03).

Podrobneje o sporazumu med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo o pravih vprašanjih: Roter (2013). Avtor v svojem delu prvo poglavje posveti bilateralnim odnosom med RS in Svetim sedežem, s posebnim poudarkom na prispevku papeške diplomacije v procesu osamosvajanja Slovenije. Drugo poglavje se dotakne odnosov med državo in Cerkvijo, predvsem v luči doktrine drugega vatikanskega koncila, URS in sodne prakse USRS. Tretje poglavje prikazuje pot nastajanja sporazuma o pravih vprašanjih, priloži komentar in predstavi vizijo nadaljnjih morebitnih sporazumov. V četrtem poglavju je narejena pravno-primerjalna študija slovenskega sporazuma s sporazumi, ki so jih sklenile tri druge države nekdanje Jugoslavije: Hrvaška, Bosna in Hercegovina in Črna gora.

ločba naj bi bila ustavno sporna, ker ne določa, da je KC in njenim organizacijam priznana pravna osebnost zasebnega prava. Tako naj bi RS s sprejetjem sporazuma BHSPV kršila načelo enakopravnosti verskih skupnosti (URS, 7/2), ker v njem ni izrecno določeno, da so teritorialne in personalne institucije KC v RS pravne osebe zasebnega prava (USRS 2013, tč. 38). USRS je v svojem odgovoru zagovarjajo stališče takratne veljavne zakonodaje RS in se sklicevalo na ZPPVS, ki v prvem odstavku 7. člena določa, da so verske skupnosti pravne osebe po civilnem pravu (USRS 2013, tč. 39). Iz navedenih razlogov je USRS sklenilo, da drugi odstavek 2. člena sporazuma BHSPV ni v neskladju z URS, in to z načelom enakopravnosti verskih skupnosti (URS, 7/2) in z načeli pravne države (URS, 2), ter določilo, da so verske skupnosti pravne osebe po civilnem pravu, tako imenovane *civilnopravne osebe sui generis*. Hkrati pa USRS poudarja, da so cerkvene organizacije in ustanove glede pravne osebnosti vezane na državne predpise (USRS 2013, tč. 39), kakor je podobno opredeljeno že v odločbi U-I-25/92.⁸

S stališča zakona in razlagalnega mnenja USRS je bila materija dogovora ustrezno urejena v domači, čeprav zastareli in ponekod protiustavni zakonodaji. Nedvomno pa BHSPV odpira vprašanje pravne subjektivitete KC v interakciji in prepletenosti razmerja mednarodnega, državnega in kanonskega prava. Grasselli (2000, 101) navaja, da RS v prvem odstavku BHSPV potrjuje priznavanje pravne osebnosti KC kot takšne, torej apostolskega sedeža, to pa je bilo konkludentno storjeno že s sporazumom o vzpostavitvi diplomatskih odnosov. Torej to ni domača pravna oseba, ampak pravna oseba, ki ima v slovenskem pravnem redu takšen status kakor tuje države. Kljub temu da so stališča in norme v temeljnih načelih in v teoriji subjektivitete KC znotraj kanonskega in mednarodnega prava jasne, lahko deloma potrdimo, kakor pravita Lesjak in Lekić (2013, 157), da se v omejenem slovenskem prostoru prerivanje med tako imenovanim *inkluzivizmom* in *ekskluzivizmom*⁹ na področju slovenske politične in duhovne kulture, se pravi: v urejanju odnosov med državo in verskimi skupnostmi, v marsičem od nastanka države dalje godi v odsotnosti vsake splošne, posebno pa državne strategije odnosov do Cerkve in do preostalih verskih skupnosti.

Če ZPPVS temelji na egalitarizmu in verske skupnosti zgolj enači oziroma med njimi prav v nobenem oziru ne razlikuje, se v prehodnem obdobju čezmerno pokaže drugo načelo pravičnosti, ki govori o tem, da je treba enake stanove obravnavati enako, različne pa različno. V luči ekskluzivnosti in širše razprave to pomeni, da se lahko postulirajo poseben stan, razlika in privilegij posamezne verske

⁸ Kakor pravi USRS, je za sistem ločitve države in Cerkve bistveno, da so cerkvene organizacije in ustanove vezane na državno pravo in da so tudi glede pravne osebnosti odvisne od državnih predpisov. Ti subjekti so bili tako v času podržavljenja njihovega premoženja kakor tudi v celotnem obdobju do sprejetja zakona o denacionalizaciji po predpisih, ki so veljali v tem času, obravnavani kot domače pravne osebe in jih kot takšne opredeljuje tudi pozitivno pravo (Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, Uradni list SRS, št. 15/76 in 42/86, in Uradni list RS, št. 22/91).

⁹ Lesjak in Lekić (2013) glede urejanja odnosov med državo in verskimi skupnostmi v RS navajata dve težnji, ki se konkurenčno uveljavljata vsaka zase ob različnih priložnostih in manifestacijah urejanja tega razmerja. Če inkluzivnost predpostavlja obvezno prijavo delovanja verskih skupnosti, bo duh ekskluzivizma iskal in našel orodje, da bo razločeval med posameznimi verskimi skupnostmi in postuliral poseben stan, razliko in privilegij.

skupnosti. Namen razlikovanja med posameznimi verskimi skupnostmi v slovenskem prostoru zaznamuje novo obdobje urejanja odnosov med Cerkvijo in državo. Prav razprava o enakopravnosti verskih skupnosti prinaša namen, da bi jih med seboj razlikovali. Na tem mestu ne gre za enakopravnost v medsebojnih odnosih, ampak za enakopravnost v odnosu do države (Cerar in Perenič 2001, 305–314). Poudariti je treba, da se mnoge mednarodne pogodbe in sporazumi, med katere sodijo tudi sporazumi med državo in Svetim sedežem, v nekaterih državah transformirajo v notranji pravni red, tako da dobijo obliko organskega ali kakega drugega zakona (npr. v Nemčiji ali Avstriji), v nekaterih drugih državah pa se uporabljajo neposredno in so kakor vsaka mednarodna pogodba v hierarhiji normativnih pravnih aktov formalno nad navadnimi zakoni (URS, 8. 153).

Slovenski pravni red prav tako ne razlikuje med verskimi skupnostmi in sektami, temveč uporablja le pojem verske skupnosti. Zaradi pomanjkanja pravnih meril med njimi vse religiozne skupnosti obravnava enakopravno. Vse verske skupnosti v Sloveniji pa niso enake niti po času svojega obstajanja, ne po številu članov, ne po pomembnosti, ki jo uživajo znotraj slovenskega prostora oziroma naroda. Podobno velja za njihovo zgodovinsko vlogo in vpliv. V RS ne poznamo državne Cerkve, država ne razlikuje med priznanimi in nepriznanimi verskimi skupnostmi, nobene verske skupnosti (v okviru njene subjektivitete) ne privilegira in ne diskriminira, zato tudi nobeni ne priznava posebnega javnopravnega položaja. Enakopravnost potemtakem pomeni enakost različnih, neenakih verskih skupnosti pred zakonom, torej enake pogoje in enake možnosti za vse verske skupnosti. Možnosti, ki so jim dane, pa seveda vsaka verska skupnost izkoristi različno glede na svojo številčnost, organiziranost ali finančno sposobnost (Čož 2001, 68). Enakopravnost ne pomeni dejanske oziroma absolutne enakosti, treba jo je razumeti kot relativno in na enak dejanski stan vezati enake pravne posledice, na bistveno drugačnega pa drugačne (Šturm, Drenik in Prepeluh 2004, 128). Načelo medsebojne enakopravnosti verskih skupnosti prepoveduje pravno diskriminacijo in zapoveduje enako urejanje in obravnavanje, vendar dovoljuje pravno razlikovanje, kadar je to stvarno upravičeno (Šturm 2002, 125). Kaučič (2002, 83) poudarja, da enakopravnost verskih skupnosti označuje jamstvo načelnega enakega pravnega urejanja in obravnavanja vseh veroizpovedi in verskih skupnosti na podlagi njihove enakovrednosti in enakosti v ustavnem redu. Splošnopravno načelo enakosti namreč označuje nearbitrarno uporabo prava v razmerju do pravnih subjektov, in to na področju zakonodajne, upravne in sodne oblasti. To načelo zakonodajalcu ne preprečuje, da bi različno urejal pravna razmerja. Zakonodajalec namreč mora enaka oziroma podobna pravna razmerja urejati enako in različna različno. Religioznopravna partiteta¹⁰ (kakor jo poznajo v Nemčiji) resda prepoveduje pravno diskrimina-

¹⁰ Temelje nemškega državnega cerkvenega prava zato strukturirajo tri temeljna načela: *nevtralnost*, *tolerantnost* in *partiteta*. V Nemčiji, kjer nimajo izrecne določbe o enakopravnosti verskih skupnosti (in tudi ne o ločenosti države in Cerkve), ostaja na podlagi ustavnega načela enakosti pred zakonom tako imenovana *religioznopravna partiteta* (*Die religionsrechtliche Parität*), ki pomeni dolžnost enakega obravnavanja vseh verskih skupnosti tako, da skozi ustavnopravno razločevanje pravnega statusa obstaja neke vrste stopnjevalna partiteta, ki upravičuje primerno upoštevanje družbenih posebnosti in dejanskih razlik (Ivanc 2000, 68).

cijo in zapoveduje enako urejanje in obravnavanje, vendar dovoljuje pravno diferenciacijo, kadar je to stvarno upravičeno (Kaučič 2003, 83; Šturm 2002, 125). Tudi Trstenjakova (2003, 470) ugotavlja, da bi moral biti nekaterim verskih skupnostim – glede na mednarodno primerjavo – priznan javnopravni status, druge verske skupnosti pa se imajo pravico registrirati kot društva z verskimi nameni.

3.3 Zakon o verski svobodi

Spremembo v odnosu KC in države, vsaj na prvi pogled, prinese ZVS. Spremembe, ki jih prinaša novi zakon, resda dobro upravičene, čeprav zgolj s pravnimi predpisi in upravnimi postopki, so nastale predvsem na strani države (Saje 2013, 568). Ta zakon je dobil prej odsotno opredelitev pojma verske skupnosti, prenovljena prijava delovanja ni več obvezna, je pa natančno določena in se imenuje registracija. Register pomeni zbirko in zalogo podatkov pravil delovanja in temeljna knjižna dela verskih skupnosti. Zakon natančno določa tiste pravice, ki so jih verske skupnosti že uživale, vendar so bile urejene z drugimi predpisi ali zgolj s prakso, kakor sta na primer: socialno zavarovanje verskih uslužbencev, ki ga financira država, in duhovna oskrba v javnih ustanovah zaprtega tipa. Novi zakon pa določa tudi takso specializacijo statusa verskih skupnosti (ZVS, 6).

Razločevanje verskih skupnosti se pokaže le v opredelitvah temeljnih pojmov, ohlapno, kot navzočnost »dovolj velikega števila oskrbovancev iste veroizpovedi« (ZVS, 24), ali nejasno, v formulaciji naslovnice zakona, to so cerkve in druge verske skupnosti, in v opredelitvi splošne koristnosti verskih skupnosti. Posebno ta opredelitev odpira števila druga vprašanja: ali zakonodajalec z njo ponuja podlago za razločevanje med splošno koristnimi, manj koristnimi ali nekoristnimi (lahko celo škodljivimi) verskimi skupnostmi; katere od naštetih lastnosti naj za pridobitev tega statusa izkazuje verska skupnost, kdo naj o tem odloča in ali takšna opredelitev verskih skupnosti ne spodbuja prav k neveruskim dejavnostim oziroma opravičilo, ki po njihovi naravi niso zanje značilna (Kerševan 2005). Rešitev je močno dvomljiva, ker arbitrarno pripisovanje splošne koristnosti postavlja nekatere verske skupnosti v privilegiran položaj glede možnosti financiranja (Pečarič 2007, 8). Po presoji USRS pa ta zahteva ni utemeljeno arbitrarna, saj ni govor o vprašanju statusa splošne koristnosti, temveč o vprašanju, ali je pri financiranju dopustno razlikovati med registriranimi in neregistriranimi verskimi skupnostmi (USRS 2010, tč. 113). Neposredni učinki nove ureditve so, *summa summarum*, občutljivi predvsem zaradi njihove odsotnosti, povzamemo lahko, da je izolirala skupino registriranih verskih skupnosti in na novo določila razmerja med njimi.

Kljub razločevalnim opredelitvam Cerkev in verskih skupnosti znotraj ZVS pa zakon opredeli tudi pravnoorganizacijsko obliko, ki se prilega naravi in namenu verskega združenja (ZVS 2007, 6. člen) in registrirani verski skupnosti omogoča največjo mogočo avtonomijo pri uresničevanju verske svobode. To pa predvsem pomeni zahtevo, da mora pravni red načeloma vzeti na znanje njeno avtonomno notranjo strukturo in ji kot takšni priznati pravno osebnost (USRS 2010, tč. 116). Obrazložitev ustavnosodne odločbe (OdlUS št. U-I-92/07) je v razumevanju pravnega položaja verskih skupnosti sprožila tektonski premik. Ustavni sodniki so do-

ločila URS, ki govorijo o svobodi delovanja in enakopravnosti verskih skupnosti ter njihovi ločitvi od države (URS, 7), podredili širši človekovi pravici do svobode vesti (41). Tako so prevladujočo razpravo o (ne)upravičenem razlikovanju med verskimi skupnostmi (in o kršitvah načela ločitve) preusmerili v razpravo o tem, kar je značilno za vse verske (in neverške svetovnonazorske) skupnosti. USRS je v izreku odločbe razveljavilo stroge pogoje za registracijo verske skupnosti in tista določila zakona, ki omogočajo zaposlovanje duhovnikov v zaporih in v bolnišnicah (Lesjak in Lekić 2013, 161–162). To pomeni, da veljavnost določil 7. člena URS ni absolutna, ampak je odvisna od tega, ali sodi presojava vprašanje v obseg človekove pravice do svobode vesti iz 41. člena URS (kar v praksi USRS pomeni, ali prestane presojo t. i. strogega testa sorazmernosti). USRS je tako odločilo, da na primer pravica verske skupnosti do pravne osebnosti sodi v obseg človekove pravice, medtem ko to ne velja za področje financiranje verskih skupnosti iz javnih sredstev. Če zaokrožimo obrazložitev ustavnosodne odločbe, sledi, da je tisto, kar je verskim skupnostim najbolj enako in zanje značilno, to je človekova pravica do svobode vesti, hkrati in ob vseh drugih razlikah najbolj enako in značilno tudi za neverške in nekonfesionalne in/ali svetovnonazorskim oziroma filozofskim združenjem. Ustavno varstvo uživajo tudi povsem neformalne verske skupnosti. Versko združevanje pomeni uresničevanje splošno ustavno zagotovljene pravice do svobode združevanja (URS, 42) in uresničevanje pravice do svobode vere (41). Za verske skupnosti se torej zahteva takšna pravnoorganizacijska oblika, ki zadostuje temeljni človekovi pravici do svobode vesti (41) in upošteva avtonomno notranjo strukturo, se pravi njeno avtonomijo, kot temeljno ustavno načelo (7).

Če sklenemo krog in miselni tok razvoja in vprašanja *pravne subjektivitete* verskih skupnosti v Sloveniji, naj omenimo (ne)uspešni (ne)strateški korak razvoja odnosa med državo in verskimi skupnostmi, kakor ga je pomenila Novela zakona o verski svobodi (UVS 2010), ki jo je po ustavosodni presoji Zakona o verski svobodi oblikoval Urad za verske skupnosti. Čeprav so predlagatelji izpostavljali, da novela odpravlja ustavna neskladja, so poslanci sklenili, da novela ni primerna za nadaljnjo obravnavo, in so jo z drugo obravnavo končali. Vsaj kar zadeva pravni status Cerkev in verskih skupnosti, Cerkev in te skupnosti dezavuirajo z nejasnim enačenjem s svetovnonazorskimi skupnostmi. Novela je s svojimi argumenti ize-načevala statusni položaj verskih in drugih svetovnonazorskih skupnosti in s tem avtonomni položaj Cerkev in verskih skupnosti z vsebinskim enačenjem postavila v še bolj zamegljen položaj in imenovalec. Osnovno izhodišče tudi tokratnega ne-uspelega razvoja in odnosa med državo in verskimi skupnostmi se zopet zaustavi v njunem medsebojnem problematičnem načrtovanju pravnega položaja oziroma statusa. Statusno obliko verskih skupnosti, ki jo določa ZVS, in njene poskusne dopolnitve uvršča tako, da varuje njihove lastnosti, ne pa razlik in privilegijev. Na videz ZVS ponuja zadovoljive rešitve sodelovanja in vzdrževanja dialoga z verskimi skupnostmi, a vendar nedorečenosti ne odpravi zadovoljivo. Ne samo da bi se moral predlagatelj ZVS bolj potruditi pri zakonskem urejanju razmerja med *res spirituales*, *res mixtes* in *res publica*, temveč bi moral urediti tudi tisto, po čemer naj bi se Cerkev razlikovala od države, njuno jasno razmejitev in pravico do dajatev

in obveznost nevmešavanja. Še danes velja, da so v slovenski javnosti te opredelitve v transcendentnem območju (Pečarič 2007, 8).

4. Sklep

Razmerje, ki ga označujemo kot vera – država – Cerkev, je bilo vedno aktualno vprašanje in bo zaradi svoje narave tudi ostalo. Za Cerkev na Slovenskem je nedvomno velikega pomena podpisani mednarodni sporazum BHSPV, ki v osnovnem izhodišču določa položaj Cerkve oziroma verske skupnosti v njenem dejanskem življenju v državi (Košir 2013, 315). Z mednarodnim sporazumom BHSPV namreč KC v RS dobi status pravne osebe javnega prava *sui generis* ne glede na zagotovila države ob podpisu pogodbe s Svetim sedežem, da je in bo ostala pravna oseba zasebnega prava. Vse to kaže le na enega od številnih zglede samovoljnega ravnanja državnih organov, ki kljub izstopajočemu mednarodnemu sporazumu bistveno spreminjajo pravni položaj KC in drugih verskih skupnosti. Nepopravljivo dejstvo je, da morajo tudi preostali zakoni, ki se in se bodo dotikali državno-cerkvenega prava, slediti temu mednarodnemu aktu in biti v skladu z njegovimi izhodišči in določili. Navedeni sporazum je glede na svojo pravno naravo v hierarhiji pravnih aktov nad zakoni. Pred očmi imamo dva vzporedna sistema: tistega, ki ga ureja državna zakonodaja, in drugega, ki ga ureja kanonsko pravo, in med njima sporazum, ki obsega področje mednarodnega prava. Dvomi in bojazni so upravičene, so pa toliko večje zato, ker država pred sklepanjem mednarodne pogodbe s Svetim sedežem ni uredila zadev najprej na domačem parketu. Diferenciacija in nadgradnja pravnega statusa verskih skupnosti nedvomno pomenita ključno vprašanje pri urejanju nadaljnjega razvoja odnosa med institucijama. Priznanje in določitev pravne subjektivitete KC kot javnopravne osebe *sui generis* poudarjata priznanje posebnega zgodovinskega in družbenega položaja v državi in naklonjenost vsakršnemu verskemu elementu v smislu pozitivne ločitve med državo in Cerkvijo. Temeljno načelo laične države je namreč njena nevtralnost do vseh veroizpovedi in prepričanj. Pa vendar ta nevtralnost ne pomeni izključevalne nevtralnosti in je ni moč razumeti v duhu stare totalitarne politične ureditve, ki je Cerkev bolj ali manj zapiral v zakristijo. Stres (1998, 33) pravi, da »zato to nikakor ne more pomeniti, da lahko v pravni državi Sloveniji, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, država obravnava KC ter druge Cerkve in verske skupnosti tako, kakor jih je obravnaval prejšnji komunistični režim«. Danes prevladuje stališče, da svetovnonazorska nevtralnost države ne pomeni hkrati negativne nevtralnosti, ko država ne ignorira verskih dejstev, vendar pa se obenem ne identificira z nobeno vero oziroma ne daje prednosti nobeni od njih. Žal pa se vedno bolj uveljavlja laicističnost, to pomeni, da je Cerkev ločena od javnega življenja v strogem pomenu besede (od države, prava, gospodarstva, ekonomije, kulture in od vzgoje).¹¹ Raz-

¹¹ »Ustavnopravno načelo ločenosti države in verskih skupnosti (URS, 7/1) pomeni nemožnost Cerkva ali drugih verskih skupnosti, da bi opravljale funkcije, ki so pridržane državi oziroma državnim organom. Verskih oziroma svetovnonazorskih elementov ni dovoljeno vnašati v delovanje države. Država religije

ličnemu razumevanju in razlagi ustavnega načela ločitve države in verskih skupnosti se pri nas še nekaj časa ne bo mogoče izogniti. Pomanjkanje demokratične tradicije nas stane mnogo samovoljnih ravnanj in pristranskih interpretacij. Zeh-teve države in Cerkve bodo v nadaljnjem razvoju prav gotovo strateške za obe. Tudi Evropa, katere del je Slovenija, nas uči, da se področje odnosa med Cerkvijo in državo zaradi zgodovinskih, tradicionalnih in socioloških razlogov ureja specifično, prednostno obravnavanje in »privilegiranje« posameznih verskih skupnosti pa kljub temu še vedno obstaja, kakor obstajajo tudi državne Cerkve. Vprašanje, ki se zastavlja, pa je, kako daleč (in ali sploh) gre lahko, posebno v slovenskem javnem in političnem življenju, pristop pozitivne podpore brez ustvarjanja prevelike neenakopravnosti.

in drugih svetovnih nazorov ne sme niti prevzemati niti zavračati in nobenega od njih v nazorskem smislu podpirati ali ovirati. To načelo uveljavlja avtonomijo Cerkva in drugih verskih skupnosti (t. j. spolne svobode) na svojem lastnem, in to duhovnem področju.« (Naglič 2014, 684)

Kratice

- BHSPV** – Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih.
- C** – Dogmatična konstitucija o Cerkvi. V: *Koncilski odloki* 2004.
- KC** – katoliška Cerkev.
- RS** – Republika Slovenija.
- URS** – Ustava Republike Slovenije.
- USRS** – Ustavno sodišče Republike Slovenije.
- UVS** – Izhodišča za pripravo Zakona o verskih in svetovnonazorskih skupnostih.
- ZCP** – *Zakonik cerkvenega prava [Codex iuris canonici]*.
- ZPPVS** – Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti.
- ZVS** – Zakon o verski svobodi.

Reference

- Brkan, Juraj.** 1997. *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*. Makarska: Franjevačka teologija Makarska.
- Cerar, Miro, in Gorazd Perenič, ur.** 2001. *Nastajanje slovenske ustave: izbor gradiv Komisije za ustavno vprašanja 1990–1991*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Čož Legat, Nina.** 2001. Pravni položaj verskih skupnosti v Republiki Sloveniji. V: Ivan Hvala, ur. *Država in Cerkev: laična država kot jamstvo; od Ogleja do Haiderja; politične delitve in odnosi s sosedi*, 66–69. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965).** 2004. Ljubljana: Družina.
- García, Martín Julio.** 2006. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Rim: Ediurcla.
- Grasselli, Andrej.** 2000. Sporazum s Svetim sedežem. *Pravnik* 55, št. 1–3:94–106.
- Ivanc, Blaž.** 2000. Država in Cerkev v Zvezni republiki Nemčiji. V: Lovro Šturm, ur. *Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo*, 63–97. Ljubljana: Nova revija.
- Izhodišča za pripravo Zakona o verskih in svetovnonazorskih skupnostih (teze).** 2010. Urad Vlade RS za verske skupnosti. 27. 10. http://www.uvs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/drugi_dokumenti (pridobljeno 1. 6. 2014).
- Kaučič, Igor.** 2002. Načela ustavne ureditve razmerja med državo in Cerkvijo v Sloveniji. V: Alenka Šelih in Janko Pleterski, ur. *Država in Cerkev. Izbrani zgodovinski in pravni vidiki. Mednarodni posvet 21. in 22. junija 2001/State and Church. Selected historical and legal issues. International Conference, 21–22 June 2001*, 77–87. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Kerševan, Marko.** 2005. Načelo o ločenosti države in verskih skupnosti v sodobnih razmerah in slovenska zakonodaja. Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike. <http://www.prihodnost-slovenije.si> (pridobljeno 1. 6. 2014).
- Košir, Borut.** 1997. *Uvod v kanonsko pravo*. Ljubljana: Družina.
- . 2013. Prenova zakonodaje Cerkve v luči drugega vatikanskega koncila s posebnim poudarkom na Cerkvi v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik* 73:307–315.
- Lesjak, Gregor, in Davor Lekić.** 2013. Država in verske skupnosti: kronika odnosov med letoma 2008 in 2011. *Teorija in praksa* 50/1:154–171.
- Naglič, Andrej.** 2010. Svoboda vere v odločbi Ustavnega sodišča Republike Slovenije o ustavnosti Zakona o verski svobodi. *Bogoslovni vestnik* 70:483–493.
- . 2013. Verska dejavnost med državnim pravom in avtonomno ureditvijo Cerkva in drugih verskih skupnosti. *Bogoslovni vestnik* 73:85–95.
- . 2014. Svoboda izražanja vere. *Bogoslovni vestnik* 74:681–688.
- Pečarič, Mirko.** 2007. »Dajte Bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega« (Mr 12,13–17). *Pravna praksa* 26:6–8.
- Plut, Jože.** 2010. *Vojaški vikariat – 10 let delovanja*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
- Roter, Matjaž.** 2013. L'accordo tra la Santa Sede e la Republica di Slovenia sulle questioni giuridiche

che: comparazione con gli accordi degli altri stati della ex Jugoslavia: excerptum theseos ad doctoratum in utroque iure [Sporazum med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo o pravnih vprašanjih. Primerjava s sporazumi držav nekdanje Jugoslavije]. Izvleček iz doktorskega dela. Rim: Università Lateranense.

Saje, Andrej. 2013. Religionsfreiheit in der Republik Slowenien nach dem Inkrafttreten des Gesetzes über Religionsfreiheit im Jahr 2007: zwischen Theorie und Praxis. V: Wilhelm Rees, Maria Roca und Balázs Schanda. *Neuere Entwicklungen im Religionsrecht europäischer Staaten*, 549–569. Berlin: Duncker & Humblot.

Stres, Anton. 1998. *Cerkev in država*. Ljubljana: Družina.

Šturm, Lovro, ur. 2002. *Komentar Ustave Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomske in državne evropske študije.

---. 2002. Pravni položaj verskih skupnosti v Republiki Sloveniji ob njenem vključevanju v svobodno demokratično družbo mednarodne Evrope. V: Alenka Šelih in Janko Pleterški, ur. *Država in Cerkev: Izbrani zgodovinski in pravni vidiki; Mednarodni posvet 21. in 22. junija 2001 / State and Church: Selected historical and legal issues; International Conference, 21–22 June 2001*, 63–75. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Šturm, Lovro, Simona Drenik in Urška Prepeluh. 2004. *Sveto in svetno: Pravni vidiki verske svobode*. Celje: Mohorjeva družba.

---. 2004. Oblikovanje strokovnih podlag za normativno ureditev področja verskih skupnosti v Republiki Sloveniji. Vodja projekta Lovro Šturm. Inštitut za pravo Človekovih pravic, Ljubljana. [Http://www.gov.si/uvvs](http://www.gov.si/uvvs) (pridobljeno 3. 6. 2014)

Trstenjak, Verica. 2003. *Pravne osebe*. Ljubljana: GV Založba.

Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS*, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06 in 47/13.

Ustavno sodišče Republike Slovenije. 1993. U-I-25/92 z dne 4. 3. 1993. *Uradni list RS*, št. 13/93 in OdlUS II, 23.

---. 2010. U-I-92/07-23 z dne 15. 4. 2010. *Uradni list RS*, št. 46/2010.

---. 2013. RM-1/02 z dne 19. 11. 2013. *Uradni list RS*, št. 118/03.

Zakonik cerkvenega prava [Codex Iuris Canonici]. 1999. Ljubljana: Družina.

Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti. *Uradni list SRS*, št. 15/76 in 42/86 ter *Uradni list RS*, št. 22/91.

Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih. 2004. *Uradni list RS*, št. 13/04.

Zakon o verski svobodi. 2007. *Uradni list RS*, št. 14/07. 46/10 in 100/3.